
Studente, chceš školné? Zaplatíš za ně demokracií

Studente, chceš školné? Zaplatíš za ně demokracií

20.09.2010, Jan VÁVRA

Země jako Singapur ztrácí méně času učením toho, na čem nezáleží, a naopak se více věnují tomu, co je důležité. Přípravují své studenty nejen pro studium na střední či vysoké škole, ale i pro kariéru. My ne, vzhlíží americký prezident Obama k východoasijským tygrům.

Do konce příštího roku hodlá české ministerstvo školství vypracovat zákon o reformě vysokých škol.

Zavedení školného tak slouží jen jako malý díl ve velké reformní skládačce, jejíž ideální podoba je zřejmá a na Západě všude stejná: "Jinými slovy: 'to, co je důležité' rovná se přípravě pro kariéru," upozorňuje Martha Nussbaumová v knize Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities.

Cílem reformy terciárního vzdělávání je napomoci přeměně hospodářství České republiky ve znalostní ekonomiku a zlepšit spolupráci univerzit se soukromým sektorem. Proto nepřekvapí, že Bílá kniha terciárního vzdělávání, výchozí dokument pro reformy univerzit, poměrně přesně reflektuje požadavky Svazu průmyslu a dopravy, například změnu systému řízení vysokých škol na manažerský, zapojení zaměstnavatelů do vzniku vzdělávacích programů nebo přidělování veřejných prostředků školám na základě provázanosti se soukromou sférou. Spíše než o privatizaci školství by se tak dalo mluvit o jeho komercializaci. O konečné podobě reformy ale ještě není rozhodnuto, přestože vytyčený směr, jdoucí vstříc aplikační sféře a trhu, je zřejmý. "Žebříček priorit je objektivní a zcela evidentní a ať už bude nový šéf resortu z jakékoliv strany, nezbude mu než ho respektovat," zdůraznila předchozí ministryně školství Miroslava Kopicová ještě předtím, než na svou funkci nastoupil současný ministr Josef Dobeš (VV).

Rada pro reformu vysokoškolského vzdělávání doporučuje vytvoření Správní rady jako strategického a zásadního orgánu VŠ. Rada navrhuje, aby polovina členů (interní) byla zvolena akademickým senátem a polovina (externí členové) jmenována ministerstvem (obvykle na doporučení rektora), kteří společně zvolí dalšího člena. Externí členové musí být lidé, kteří jsou anebo byli osobami činnými v odpovědných pozicích ve společnosti, především ve vědě, kultuře nebo hospodářské sféře. "Je to otázka nové krve, nových myšlenek, ožívování institucí.

Bez toho univerzity skomírají a utápějí se v samolibosti," řekl v rozhovoru pro Hospodářské noviny předseda Rady pro reformu vysokoškolského vzdělávání Rudolf Haňka.

"Poslední známý dokument v této věci (zpráva tzv. komise prof. Haňky) již jak navrhovaným způsobem jmenování správních rad, tak jejich odpovědnostmi představuje mnohem rozumnější východisko ke společné diskusi (než návrhy v Bílé knize, pozn.

aut.). Nemůžeme však souhlasit s odevzdáváním podstatné části akademické samosprávy do rukou různých zájmových skupin, ať podnikatelských nebo stranických," upozorňuje prorektor Univerzity Karlovy Stanislav Štech. "Univerzita, resp. jednotlivé fakulty mají svůj program výzkumu, který samozřejmě na potřeby a nabídky praxe také reaguje. Nicméně, u většiny oborů je na univerzitě našeho významu klíčový tzv. základní výzkum. Ten je také na určité období jasně daný, ve vědeckých kruzích vydiskutovaný, ale diktát soukromých firem si v něm lze jen těžko představit. Bylo by to ke škodě poznání, univerzity a v konečném důsledku i následných aplikací a doplatila by na to dříve či později celá společnost," pokračuje prorektor.

Vědění na reznickém pultu

Vznikl by paradox, kdy reformátoři školství při honbě za znalostní ekonomikou upřednostňují vylepšení ergonomické židle pro IKEU před základním výzkumem. Na tento jev upozorňují nezávisle na sobě profesor filozofie na Vídeňské univerzitě Konrad Paul Liessmann a novinářka Naomi Kleinová: "V současné (rok 2000, pozn. aut.) Severní Americe jsou partnerské dohody nadnárodních korporací s univerzitami využívány k výzkumům skutečně všeho druhu - k vývoji nových bruslí pro Nike, k vynalézání účinnějších technologií těžby ropy pro Shell, k vyhodnocování stability asijských trhů pro společnost Disney, k testování spotřebitelské poptávky po dalších vlnových pásmech pro firmu Bell nebo k porovnávání účinků a vlastností značkových a neznačkových léků," píše Naomi Kleinová v knize Bez loga.

Pro Konrada Liessmanna je taková orientace vzdělání naprostým opakem vědění, jak ukazuje ve své knize Teorie nevzdělanosti. "Vědění existuje tam, kde je možné něco vysvětlit nebo pochopit. Vědění se vztahuje k poznání, hledání

pravdy je základním předpokladem k vědění. Od antických dob se tak otázka po vědění ze systémových důvodů právem odděluje od otázky po užitečnosti informací. Zda se vědění využije, není nikdy otázkou vědění, nýbrž situace, v níž se člověk ocitne," argumentuje Liessmann.

Za příklad dává náhlou poptávku po studentech orientalistiky po 11. září 2001.

"Škola se vztahuje k latinskému schola a k řeckému scholé a původně znamenala 'přerušeni práce'.

Moudrost jazyka je mnohdy větší, než si naše kultura, která jazyky zapoměla, vůbec dokáže představit.

Škola, která přestala být místem pohody, soustředění, kontemplanace, přestala být školou. Stala se jen místem životní nutnosti. A v ní potom dominují projekty a praktika, zkušenosti a kontaktní sítě, exkurze a výlety. Času k přemýšlení se nedostává," pokračuje Liessmann.

Z dominance projektů a praktik ve spolupráci se soukromým sektorem mohou profitovat technické univerzity. "V oblasti aplikovaného výzkumu a u inovací je spolupráce s průmyslem vítaná a nutná," tvrdí prorektor pro vědu a výzkum na ČVUT Vojtěch Petrářek.

Zavíráme!

Naopak Liessmannem tolik žádané přemýšlení okamžitě ekonomicky rentabilní není. Londýnská Middlesex University proto letos ohlásila rozhodnutí zavřít svou věhlasnou katedru filozofie. Podle děkana šlo o důvody čistě finanční. Z akademického hlediska je filozofie nejlépe hodnocený obor školy, nicméně i s ohledem na budoucí příjmy absolventů (které univerzita zohledňuje při stanovení výše školného) se univerzitě vyplatí cílit na lukrativnější obory.

Právě britský a rakouský systém vysokého školství s jejich manažerským řízením univerzit slouží pro české reformátory jako následováníhodné příklady, i když si může velké množství humanitních oborů při honbě za okamžitým ekonomickým přínosem ošklivě zlámat nohy. Martha Nussbaumová dále v Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities podotýká, že již od dob Margaret Thatcherové bývá v Británii zvykem, že humanitní katedry musí svou existenci ospravedlňovat přínosem svého výzkumu a výuky pro ekonomiku. V Rakousku dokonce loni studenti v reakci na vývoj školství obsadili univerzity, jedním z hesel bylo "Vzdělání místo školení!" V České republice letos vznikla studentská iniciativa Vzdělání není zboží, jejíž zástupci ve své argumentaci hojně využívají Liessmannovy teze z Teorie nevzdělanosti. Na stránkách vzdelaninenizbozi.

cz mimo jiné publikovali rozhovor s politoložkou Vladimírou Dvořákovou, která tvrdí, že "profilace studia směrem k trhu a posilování konkurenceschopnosti zní hrozně hezky, ale nepřipravujeme roboty. My ani nevíme, jaký ten trh bude za deset, patnáct, dvacet, třicet let. Studenti by tedy měli být vzděláni v tom smyslu, že jsou schopni se adaptovat, ale i hledat nové cesty. My nemůžeme dávat jen jakousi kvalifikaci, ale musíme poskytovat vysokoškolské vzdělání, to je mnohem více." Že je trh práce jako hlavní soudce smysluplnosti univerzit značně nevyzpytatelný, ukazuje studie o postavení vysokoškoláků a uplatnění absolventů vysokých škol na pracovním trhu 2009. Autoři v ní mimo jiné dokazují, že mezi absolventy Filozofické fakulty UK je nižší míra nezaměstnanosti (1,2 %) než například mezi absolventy Fakulty elektrotechnické ČVUT (1,6 %). Na druhou stranu je třeba zmínit, že na tato čísla má vliv také ekonomická krize.

Humanitně vzdělaní absolventi tak mohou být pro firmy výhodnější, než by se na první pohled mohlo zdát. Již zmiňovaná Martha Nussbaumová prozrazuje, že významní vzdělavatelé v oblasti byznysu dávají některá velká selhání v režii NASA, Enronu a WorldComu do souvislosti s kulturou takzvaných "yes-people", příkyvovačů, u kterých autorita a okolní tlak zcela potlačily kritické myšlení.

Přežít

Jedním z hesel květnového povstání francouzských studentů v roce 1968 bylo také "Komu chybí představitost, ten si nedokáže představit, co chybí." V době komercializace vzdělávání jako by se propast mezi smyslem vzdělání a jeho nově vymyšlenými cíli ještě zvětšila. "Řešit vzdělávání podřízením trhu je dle mého jen kravinou, protože je utlučen vlastní prostor pro vlastní vývoj a je tak zadušena originalita charakteru každého člověka. Vznikla by uniformita a uniformita je stereotyp a stereotyp nedává prostor pro nový rozvoj, vývoj, nové podněty a nové objevy a tak podobně," říká student historie na FF UK Antonín Kuttmann. "Vzdělání pak má vyškolit člověka v daném oboru tak, aby mu poskytl duchovní materiál na jeho provozování; a zároveň skutečně ucelený základ vlastního vývoje." "Do velké míry jde o přístup. Vidím lidi, co se učí, co nejspíše to jde, aby pak nějak odbyli zkoušky a šli se totálně ožrat. Dobrý způsob, jak z té školy nemít opravdu nic. Zajímavé je, že jediní lidé kolem mě, kteří se učili, aby něco uměli, byli Vietnamci," všímá si student stavebního inženýrství na ČVUT, který nechtěl být jmenován. Podle Marthy Nussbaumové význam především humanitního vzdělání dalece přesahuje užitečnost titulu před jménem. Schopnosti vést sokratovský dialog, kriticky myslet nebo uznat stanovisko druhé strany jsou totiž klíčové pro zdravé fungování demokracie. Takové schopnosti ale žádné mezinárodní srovnávací testy neprověří.

Prezidentka Harvardské univerzity Drew Fausová na toto téma prohlásila: "Vyšší vzdělání může jedincům a společností nabídnout rozšíření úhlu pohledu, přesahující nevyhnutelně krátkozrakou přítomnost. Lidské bytosti potřebují význam, porozumění a perspektivu, stejně jako pracovní místa.

Otázkou by nemělo být, jestli si můžeme dovolit věřit v tyto zásady, ale jestli si můžeme dovolit v ně nevěřit." Pozoruhodné je, jak tvrdí Liessmann, že lidé nic nevyžadují, vždycky je to jen trh, globalizace nebo rovnou budoucnost. Podle všeho také v České republice trh brzy určí podle vlastní logiky to, co vlastně smíme vědět.

Jan VÁVRA

Autor (21 let) je student žurnalistiky a politikologie.